

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԵԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ:
Առանձին Համարները 5 կոպէկով:

(Թիֆլիսում գրվում են միմայն Խմբագրատան մէջ:

(Պատրաստագրացիք գիծում են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Հայտարարութիւն ընդունվում է ամեն շաբաթով:

Հայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաքանչիւր թառին 2 կոպէկ:

„ՄԵԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱ-
ԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

1880 թւին

ՀՐԵՏԵՐԵԿՎՈՒՄ Է ԼՄԵՆ ՕՐ, բացի տօն և տօներէ հե-
տեան օրերէն:
Լրագրի գիրքը և պրօգրամման նոյն են մնում: Մենք ստանում
ենք ՍԵՓԵԿԱՆ ՀԵՌԵԳԻՐՆԵՐ: «ՄԵԱԿ» տարեկան գիրքը
10 ռուբլ է, կէս տարվանը 6 ռուբլ: Գրքի կարելի է ՄԵԱԿՆ
ԽՄԵՐԵԿՐԵՏԵՆ, մէջ:
ԼՄԵՆՁԻՆ ՀԵՐԵԳԻՐՆԵՐԸ ծախվում են 5 կոպէկով հատը:
Օտար քաղաքներից պէտք է գիծել հետեւեալ հասցեով ТИФ-
ЛИСЪ Редакция «Мшакъ».
Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՂԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Ձեզ ենք գիծում:—Ներքին տեսութիւն:
Լրագրի լուրեր:—Արաւաքին տեսութիւն:
Թիֆլիս:—Մշակութիւն:—Պատմութիւն:
Թիֆլիս:—Բանասիրական:—Շինութեան քարը
գետինը չի մնայ:

ՁԵԶ ԵՆՔ ԴԻՍՈՒՍ

«Մշակի» սակաւաթիւ համա-
կրողներ, ձեզ ենք գիծում հարց-
ներով՝ կամենում էք ունենալ մի
հայոց ամենօրեայ թերթ, թէ ոչ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵԻՆՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐԸ ԳԵՏԻՆԸ ՉԻ ՄԵԱԿ

Արգասանդաճող Երբակայ ծաղկաւետ հովաններից
մինում գտնվում էր Տ... գիւղը: Մի արծաթափայլ
վառ կնիքով անցնում էր նախապետական խըր-
միքների միջից որ և երբեմն զայրանալով սրբում տա-
նում էր իւր ասիւրում չինուած խախտաւ խրճիթ-
ները և խառնում Աստուծանի փրօքադէզ ալիք-
ներին: Արեգակը իր առաւօտեան ոսկեզօծ ճառա-
գայթերով նոր էր ողջում յիշեալ գիւղի Սարա-
չիթաներին: Պատանները աղօթելով և բաժանա-
լով և կնիքեցուց տուն էին վերադառնում: Հայաս-
տանից ջանել գեղջկուհիք ջրի կէտը ուսերին
քշելով, հանաքներ անելով աղբիւրից էին գա-
լիս: Այս ժամանակ դուրս թաւա մի գետնափոր
խրճիթից մի 10 տարեկան, գզգզուած չորեքրով,
նոտաբոբիկ, գլխաւոր, անուշա երեսով, խճճուած
մազերով, ճիւղոտը ձեռնին մի գուարթ պատանի, օրի
փոս ընկած աչքերը, դուրս ընկած ճակատը կնիքից
ձաղճուած ձեռքերը և նրա գորշ դէմքի լուր
գծապրութիւնները վկայում էին, որ նա մի չար,
ստանակ և անիրթ երեխայ էր: Ամեն բանից ան-
երկիւղ Պետուն (այսպէս էր երկնայի անունը)
կամ դռանը կանգնած քարեր էր ածում տան մէջ,
և կամ կտուրից հող էր թափում հարմանի գլխին
և ստը գետինը խփելով լացախառն բղաւում էր:
Էջեմ, Էջեմ, մմուռ (հացը եղի մէջ բողբոջ) գուգեմ,
լու Էջեմ ուղի, բաբոն գուգեմ, երբեմն ձեռ գուգեմ,
և այլն: Գուրս էր գալիս խրճիթից կուգիկ պա-

ռաւը և երկու ձեռք չորացած չոքերը ցոյց տա-
լիս հեռու կանգնած Պետային ու անխճում, սգոր
ուտես, մահ ուտես, քոս մահի շալակը դնեմ քե-
զի, արեւու թիւը կտրի, Կիրակոսի բաթուշը (գա-
տառ) բերանդ էղնի, Գոգորի տառոտ քեզի, զա-
տայ դորդուշունի գաս, պատանքդ կարեմ, հը: Է-
սօր յէգուց դարախապարդ գայ, հը: Տօ գրգի
խեղդած, տօ քոս մահի շալակը դնեմ քեզի, տօ
բէ, Մուրաւ, էլի ինչ գլխներիս կրակ դառար, տօ
Աստու կրակը թափի: Գլխուց, եղ չկայ, ես քեզ
նրօնդից ճմուռ չինեմ...
Երբեմն յէլ յէլ ծոցդ թափի, թուքն ու
մուրը իմ յերեսին, Աստու բարեկական
կրակը քու յերեսիս, քաւթաւ, կուտուղ,
ջաղու, պառաւ, դժոխքի սատանայ, օձ մանա-
ծող... ագեւ, գեւ, գեւ, գեւ... բերանը ծո-
մուշով, հայնջելով և թուշկոտելով չար Պետուն,
փախաւ գիւղի մէջ խեղճերի խոտերը այրելու, ոչ
խարհերի և մանր կենդանիների ոտքերը կտրելու,
աղանչները հալածելու, պատերի ծակերից թու-
շունների ձուանը ու ձագերը հանելու, իրանից
տկար երկնաներին ծեծելու դանակները, խաղա-
լիկները, գոտիկները ձեռքերից խլելու և վերջա-
պէս իր սովորական բոլոր անտանելի չարութիւն-
ները գործելու: Բոլոր գիւղացիք զգուշ էին:
Մարդ չը կար որ իր ապտակը մի քանի անգամ
փորձած չը լինէր մեր չար Պետայի գլխին: Երե-
կոյան վերադառնում էր տուն քինթ ու պուշունը
արիւնոտ, չորերը նոր ի նորոյ պատրուտորած, և
բերս չանկած: Ամին օր բողբոջաւորներ թափում
էին Պետայի հօր գլխին ու անգլին աղմուկ անում:
Բայց ինչ անէր խեղճ հայրը, տաւարի նման ձե-
ծում, տանում մահուան դուռը՝ բերում, ամենին
հնար չէր լինում: Ուստայ Մկուն (Պետայի հայրը)
իր անձը գիւղացուց սովորական արտունջներից ա-
զատ կացուցանելու համար, Պետային տունը հաճի
Գ. Գ. Գ. Գ. մօտ սարիքի թեան աշակերտ:

Եթէ կամենում էք, ուրեմն
պահպանեցէք նրան, եթէ ոչ ան-
հարին է արուեստական կերպով
երկար ժամանակ այնպիսի գործ
առաջ տանելու ինչպէս ամենօրեայ
թերթ, մասնաւոր մարդու ոյժից
վեր է պահպանել իր անձնական
գրամական միջոցներով մի ամե-
նօրեայ լրագիր:
Մենք գիտենք թէ ուրքեր են
«Մշակի» ամենամեծ թշնամիներ-
ը՝ դրանք մեր բարձրագոյն ու-
սում ստացածներն են: Գրանք,
ի հարկէ, շատ կը ցանկանային
որ «Մշակը» դադարէր, որովհե-
տեւ այդ լրագիրը մեր բարձր ու-
սում ստացածների համար աչքի
փուշ է, նրանց մասին պարզ, բայց
շատ դառն ճշմարտութիւններ էր
ասում միշտ:
Ի հարկէ մի նոր գործ, որին
չէ համակրում մի ազգի ինտելի-
գենցիան, մինչև որ ժողովրդի
մեծամասնութիւնը դեռ անգրա-
գէտ է և չէ հետաքրքրվում ըն-
թերցանութեամբ,—այդ տեսակ
գործ ի հարկէ, առաջ չի գնայ:
Բայց մենք երբէք չուզեցինք մեր

կոն ժողովուրդը դուրս ու ներս էր անում մի հին
բլրած խրճիթից, որի վերի կողմը վառարանի վրա
տաքանում էր մի մեծ կաթնայով ջուր: Մի պատի
երեսին կարգով շարուած էին Սափրիչութեան բո-
լոր գործիքները, խի միւս պատի երեսին բարակ
շուանի վրա շարանում էին սպիտակեղէնները:
Այն չար և անպիտան Պետուն այժմ բոլորովին
ուրիշ կերպարանք էր ստացել: Նա այժմ ուստայ
է, ինչպիսի արագութեամբ սափրում է գիւղացի-
ներին, արին է առնում հիւանդներից, սորա նո-
րա բերանից ճիճուակեր առամներ է քաշում:
Կարգալ էլ է սովորել, եկեղեցում փոխ է ասում,
տէրա՛նքի հետ տնօրէնէք է ման գալիս Զարմանալի
բան է, աշուտիւն էլ է սովորել, շատ դեղեցիկ
սաղ է ածում և շատ անուշ կլկլացնում է տաճ-
կական և պարսկական երգերը:—Մի օր, երբ ա-
րեգակը մնաւ բարով էր ասել երկրին, գիւղացիք
կրակ վառելու պատրաստութիւն էին տեսնում,
մի 15 տարեկան պատանի ներս մտաւ ուստայ
Պետայի խանութը և մի առանձին ձեռք ասաց:
«Ուստայ Պետայ, հէրս շատ բարեւ էրաւ հրա-
մանքիդ, համ էլ ըսաւ թէ թող սազն առնի գայ,
էս գիւղի մեր յօղէն խաղ հէքաթ ըսէ մեզի ակ-
լամիշ էնէ»:
«Երբեմն հօղ կրես թէ, ուստէն լուս, էս
անգամ թողութիւն էնէ, չեմ կուշայ գայ, բոլոր
հաջութեան ծախել եմ, սաղ ու սուրք եմ էնում,
թատարութք եմ տեսնում, որ սարախտան շատ
թեղ էրթում եմ նոթայ սորվելու ասաց ուստայ
Պետուն և ըսկսեց չարունակել իր ճանապարհի
պատրաստութիւն անելու:

III
Կէս օր էր: Ամառուայ վրիւ մթնոլորտ էր
մի հինգերորդ հաշակաւոր վանքի վրա, որտեղից
դեռ բխում է Աստուածաշունչութեան աղբիւր-
ը: Այդտեղ է մեր կրօնի սուրբ պարագլուխը,
համառութեան օրինակը, ազգի համար ան-
զաւար աղօթողները, ճիւղ ծած ու պառ պահող
խոնարհարար ճգնաւորները... Վերջապէս լայնա-

դարձակապաշտ ինտելիգենցիայի
համակրութիւնը գրաւել մի որ և
է անաղիւ ճանապարհով... Մենք
երբէք չենք շողորթութել և երբէք
չենք շողորթութի մեր բարձր ու-
սում ստացածներին...
Լմեն մի փոքր ի շատէ լուսա-
ւորված հայր միշտ համակրում է
իր ազգային որ և է բարոյական
և մտաւոր շարժման: Բայց երբ
այդ հայր բարձրագոյն ուսում է
ստացել—նա դադարում է հա-
մակրել իր ազգային որ և է բա-
րոյական երեւոյթին:
Եւ այդ պատճառով «Մշակը»
պահպանելու համար մենք երբէք
ոչինչ յոյս դրած չէինք մեր հա-
մալարանական դասակարգի վրա:
Ընդհակառակն հաւատացած էինք
որ այդ դասակարգը միշտ թշնամի
կը լինի ամեն մի նոր գործին,
ժողովուրդը ճշմարիտ լուսաւորե-
լու, կրթելու գործին, մասնաւոր
երբ ժողովուրդը լուսաւորվում է,
նրա աչքերը բացվում են և նա
այն ժամանակ պարզ տեսնում է
իր մտաւոր և բարոյական առաջ-

տարած պարիսպը իր բոլոր բովանդակութեամբ
սուրբ է: Ահա, դուրս եկաւ պարսպից մի նիւթ
երկաթաւոր, սիւն, է, վէ, բէ, ... մեծաւորով գնում
է իր նշարանն: Այս խեղճ տիրացուն մեր ու-
ստայ Պետուն է, որ իր յաջողակ ձայնի պատճառով
այս վիճակին է հասել: Սորա տարեկան ծախսը
հոգում է մի նշանաւոր քաշանայ այն պայմանով,
որ տիրացու Պետուն ձայնագրութիւն աւարտելուց
յետոյ, յանձնառու լինի նրա դպրոցում ուսուց-
չութիւն անել աննշան բժնով: Անցկացաւ վեց
ամիս, տիրացու Պետուն վերջապէս ձայնագրութիւ-
նը, մի լաւ վկայական էլ ծոցը դրեց և վերադար-
ձաւ յիշեալ քաշանայի դպրոցը իր խոստումը կա-
տարելու, այսինքն վարժապետ դառնալու: Փնաւ ք
քեզ, Աստուած, դաժա՛ղ, վեց ամիսուայ մէջ վա-
րժապետ է դառնում, ուրեմն շատ ճիւղ է տաճ-
կական այն առածը թէ շինութեան քարը գետի-
նը չի մնայ:

IV
Զմեռ էր: Սառ ու ձոր մի սպիտակ պաղ սա-
ւանով ծածկուել էր: Բարձրագագաթ Արարատի
ճիւղապատ ստորոտում նաղելաբար բազմել էր
մի չընտղ մենաօտան, որի հիւսնայի ճարտարապե-
տութիւնները նկարագրելու համար մի ճարտար
բանաստեղծ և մի սուր գրիչ է հարկաւոր: Չըք-
նաղատելով մենաստանի հիւսնային կողմը շինուած
էր մի գեղեցիկ դպրոց: Ներս մտնելը, անա քեզ
մի երկար դահլիճ, փառաւոր, լուսամուտներով,
Սենեակի երկարութեամբ կոպիտ նոտարանների
վրա նստած են 30—40 տարեկան գիւղացի ա-
շակերտներ, որոնց սե չորերից և նոր թողած մի-
րութիւնից պարզ երևում էր որ քաշանայացու
էին: Ներս մտաւ վարժապետը մի մուշկ կերպա-
րանով, կրակոտ աչքերով: Ոչ միայն մեծահասակ
աշակերտները, այլ պատերի վրա էլ սարափ ե-
կաւ: Տիրեց խորին լուռութիւն:—«Բացէ՛ք դաւար-
ներդ» հրամայեց վարժապետը: «Նո՛ւ, ըսէք, տես-
նեմ, սերտ էք»:
—«Փօ, է, վէ, բէ...» «Չէ՛ղաւ, սուր գետինը խը-

նորոգներն, բարձրագոյն ուսում ստացածներն անընդունակութիւնը, նրանց տգիտութիւնը, որ և է աշխատանքին նրանց անսովոր լինելը, վերջապէս նրանց կատարեալ դարգակութիւնը:

Համալսարանական մասի ներկայացուցիչները մեզանում ի հարկէ, սրտի խորքից կատեն այն լրացիւրը, որ հանեց նրանց երեսից կեղծաւոր դիմակը, մերկացրեց նրանց, ոչնչացրեց նրանց չորս կողմ եղած շինծու փայլը:

Այդ պատճառով մենք միայն ձեզ ենք դիմում և ձեզ վրա միայն յոյս ունենք, հայ հասարակութեան միջին դաս, մանր վաճառականներ, գործակատարներ, բաժանաներ, ուսուցիչներ, մանր աստիճանաւորներ, գրագէտ գիւղացիներ և արուեստաւորներ և դուք ամեն դասակարգի հայ կանայք, դուք որ դեռ ևս պահպանել էք ձեր մէջ արդարութեան նուրբ և մաքուր զգացմունքը, ձեզ ենք դիմում խնդրելով որ պահպանեք «Մըշակը»:

Մեր լրագիրը պահպանելու մէջ մենք միմիայն մեր հասարակութեան միջին դասի վրա յոյս ունենք, որովհետեւ մենք այդ միջին դասը մեր հասարակութեան ամենաազնիւ դասն ենք համարում և միշտ անկեղծ կերպով պաշտպանել ենք նրա շահերը:

Մեզ համար և առհասարակ

հայերիս մէջ ամեն նոր, առաջադէմ, օգտակար գործի համար, այն հայը որ բարձրագոյն ուսում է ստացել, նա կատարելապէս կորած է, որովհետեւ հայը միայն այն ժամանակ անտարբեր չէ մնում դէպի ազգային մի որ և է բարոյական և մտաւոր շարժում մինչև որ նա համալսարանում իր ուսումը չէ աւարտել... Բայց հէնց որ նա համալսարանական ուսում ունի, նա այնուհետեւ կորած է լինում ազգի մտաւոր և բարոյական կեանքի համար...

Համալսարանականը մտածում է միմիայն իր փորի վրա և կատարելապէս ետական է դառնում:

Մեր համալսարանականները գիտեն, որ հայոց հասարակութեան մի մաս կարող է միմիայն կարգաւ հայերէն լեզուով, ուրեմն ժողովրդի այդ մասի համար հարկաւոր է հայերէն ամենօրեայ թերթ: Ուրեմն թող իրանք բարձր ուսում ստացածները չը կարգային այդ թերթը, որովհետեւ իրանք ամեն քան դիտեն և մի հայոց լրագիրը նոր բան սովորել չեն կարող, բայց գոնէ թող գրվէին լրագրին, որ այդպիսով միջոց տային լրագրին պահպանվելու և ուրեմն ուրիշ կողմից միջոց տային հայոց հասարակութեան այն մասին, որ բացի հայերէնից ուրիշ լեզու չը գիտէ, ու-

նենալ ընթերցանութեան մի թերթ:

Բայց ի հարկէ այդ շահաւէտ է համալսարանականներին՝ պահպանել մի թերթ, որ անդադար մտրակում է նրանց և մերկացնում է նրանց ժողովրդի առջև...

Եւ յանկարծ այն մարդիկ, որոնց հեղինակութիւնը ժողովուրդը կոյր կերպով պաշտում էր, յայտնվեցան տգէտ, անուս, ծոյլ, անգործ, անկիրթ, ետական, շահասէր, հարստահարող և թշնամի ժողովրդի ամեն տեսակ առաջադիմութեան...

Ուրեմն համալսարանականներին էլ հարկաւոր է ունենալ իրանց սեփական օրգան, որի օգնութեամբ նրանք կարող էին մոլորեցնել միսմիտ ամբօխներ...

Բայց այդ տեսակ օրգան հիմնելու համար, հաւատացէք, որ նրանք իրանք իրանց գրպանից մի կօպէկ չեն տայ, չեն ծածկի լրագրի գէֆիցիտը, որ կարող է ամեն տարի հասնել հազարների, — այլ նոյն խել ժողովրդից կը գլխեն նրա փողերը, նրա փողերով իրանց անձը փառաբանելու նպատակով մի օրգան կը հիմնեն, և ժողովրդից դուրս գլխած փողով ժողովրդին կը մոլորեցնեն:

Գ. Ա.

փելով բոլանց և արշինանոց քանոնը սփրկելու կընքեց մի քանանայացուի դիմին, որի ճակատից արհեստ թափուկով լայն արած տետրակի վրա, կազմուեցան գեղեցիկ գետակներ, կղզիներ, թերակղզիներ ծոցեր և այլն:

— Նու, թաքար րոնք տեսնեմ:

— Փո. է, վէ, րէ...

— Չէ դու, չեղաւ, կրկին կատաղեց վարժապետը և մէկի երկար մազերից բռնած դուրս չիփուեց, մի քանի խզալի բռնեց և խնդիլ քամակին կաշնելով:

Այն նրան, ով որ մի մաղաչակ կը սխալվեր, իսկոյն մազերից բռնած պատկապտ կը տար, Գրուս կոտրել, աչք կապտայնել, ամբողջ օրով չարացնել անյիշելի բառերով հայոցն՝ սովորական բաներ էր մեր վարժապետի համար: — Նշէ անէին խնդճ աշակերտները. դուրս գնալու հար չը կար, որովհետեւ թէ տարեկան մտնողը և թէ թռակը կանխիկ էին վճարել, մանաւանդ առանց ձայնագրութեան քանանայ ձեռնագրովը անկարելի էր. ուրեմն պիտի համբերէին, ուրիշ հար չը կար:

Մի օր երբ որ այսպիսի արհամարհանութեամբ ճիւղտախառն ձայնագրութիւն էին սովորում, ներս մտաւ դպրոցի տեսուչը, որի մասին մի համառօտ տեղեկութիւն տալու համար աւելորդ չի լինի ասել որ նա (տեսուչը) ընդունակ էր միայն աւագակութեան, դոգովեան և քսովեան մէջ, Մինչև այսօր էլ նա իր արհամարհան երկասցիի դառնալը անընդուն էր պահում իրանից: Թէ դրել և թէ կարող այնքան գիտէր որ կարողանում էր վաճարել և մեծ տոբը գրել և ամէն ամիս հաշիւ ներկայացնել իրանից մեծ տեսուչին, Հա էն էի ասում, ներս մտաւ դառնաւոր տեսուչը և ուղղակի հրամայեց,

վարժապետ, երկու աշակերտ այսօր ուղարկիր թող վաճարի չալիը հնձն, երկու աշակերտ էլ ուղարկիր որ հայաթը, դռները լաւ մաքրեն այս մարդին էլ մի վկայական տուր թէ ձայնագրու-

թիւնը աւարտել է, թող գնայ տէր տէր դասնայ:

— Վերջին առաջարկութիւնը դուր չեկաւ մեզ վաղուց ծանօթ վարժապետ Պետրոսին, այդ պատճառով մի քիչ այլապէս հարցրեց մեծապատիւ տեսուչը:

— Ո՞վ է այդ մարդը, ես դրան ամենեւին դաս չեմ տուել, ինչպէս վկայական տամ:

— Ո՞վ կըլի, կըլի. քու ինչ բանդ է, քեզ ինչ ասում են, լսիր:

— Հի, էի բերանդ քաղցրացել է հաւ:

— Ի՞նչ քու գործդ չի, քեզ փող ենք տալիս, ինչ ասում ենք արա, պատասխանատուն մենք ենք:

— Չէ, եղբայր, ես էդ բանը չեմ կարա անել, գնա, ինչ որ առել ես դրանից, բեր կիսներ, ես էլ վկայական տամ:

— Հէջ մի կօպէկ էլ չեմ տամ որ աչքդ կօխես, քեզ ասում են վկայական տուր, եթէ ոչ, դուրս այստեղից:

Այստեղ երկուսի էլ համբերութիւնը հատաւ. վարժապետ ու տեսուչ սղուղեցան իրար ու օղբըմբ, վեր ընկան յատակի վրա: Պատերազմը սաստկացաւ. տեսուչը դաշնը քաշեց, աշակերտները երկու կուսակցութեան բաժանվեցին: Պատերազմը զարնուեց իր, վարժապետի ճակատից մի կարմիր աղբիւր էր դուրս գալիս, տեսչի քիթը ու պոչընկը ջրաթուղձ էր: Գիւղի բնակիչները միջամտութեամբ պատերազմը վերջացաւ, բայց պատերազմի դաշտում մի շարքից աւելի դեռ երկուս էին քանանայացուների միտքների մաղերը. քանոնների և թանաքամանների կտորները:

Անցկացաւ հինգ օր: Մեծ տեսուչը եկաւ քննութեան. տեսուչը արդարացաւ: Վարժապետ Պետրոսը, որպէս յանցաւոր, իր չուր ու փախուր հաւաքեց, վաճարի պարտից դուրս ելաւ ու անյայտացաւ:

V.

Անց կացաւ երեք տարի: 18... թուականն էր: Արարիկան գետից դէպի արևմուտք բոլոր դաշ-

տերը մարդիկէն անտառ էր դառել. զարնուելի պատերազմ էր: Հրացանների ճոճօցը, թնդանթների զոռօցը, կառքերի զլրթիւնը, բազմութեան խառնիճաղանջ աղմուկը, երկարների խրինճօցը, վիրաւորակների վայն ու աւաղան խառնուելով միմեանց հետ հողային գունտը մարդի ոտքերի տակ զղրղայնում էին: Փողը հեղեղի պէս թափւում էր ամեն տեսակ աշխատաւորի գլխին: Որտեղ մի թոկից փախած կար, դուքան էր բացել ու փող էր աշխատում: Այս ժամանակ մի նոր նուաճած քաղաքի խուլ փողոցներից միում գտնուեց մի մի գինեւոր, որի ջերմեանդ երկրպագուները ինչ անտակ անկարգութիւն, աւագակութիւն և անբարոյականութիւն ասես որ չէին գործում այդ անիծեալ տան մէջ: Գինեւորն կառաւարչին առաջին անգամ տեսնողը կը կարծէր թէ մի չափաւոր կամ մի աւագակ է: Լաւ նուրբ ուշադրութիւն պէտք է դրացնէր որ կարողանային ճանաչել մեր Պետրոսին որ պատերազմի յաջող հանգամանքներից օգուտ քաղելով ինքն էլ է սկսել միկիտանջութիւն անել: Տիրացու Պետրոս կարմիր աղուղը լատիկ արխաւուղի վրա առաջը կապած, թնեղ կիսն հետ քշած, մի դրաւ կօնի ճին շտիկայ գլուխը անցկացրած, ոտից մինչև դուխը զանազան տեսակ կեղտերով օծուած, այծի նման թռչկոտում էր և հազիւ էր կարողանում իր բազմաթիւ մուշտարիներու դանաղած տեսակ պահանջները կատարել: Խնդո մի րօպէ ժամանակ չունէ, հանգստանալու, Տիրացու Պետրոս ոչ միայն 10 կօպէկի բանը 10 չափ էր վաճառում, այլ՝ փող աշխատելու համար հարազատութիւններ էլ էր գործ դնում. օրինակ նա մի վեղբայր գինու հետ երկու վեղբայր էր խառնում և վաճառում խնդճ մուշտարիքու վրա: Մի դղալ թէյի հետ նա խառնում էր իր պատրաստած ներկը և 40—50 սաղաւթ ճանապարհ էր քցում: Առանց խաղախութեան նա ոչինչ էր վաճառում: Անցկացաւ մի տարի: Պատերազմը վերջացաւ: Օտարականները քաշվեցան:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒԻՐԵՐ

Կենդանիների հովանաւորութեան թիֆլիսի ընկերութեան անդամները հրաւիրում են: 1) Ներկայ դռնով ընդհանուր ժողովին յունվարի 20-ին, երեկոյան 7 ժամին Գիւղատնտեսական ընկերութեան բնակարանի մէջ, որ գտնուում է Բարխաթնոսկայա փողոցի վրա, Ալեքսանդրեան այգիում: Կարող են ներկայ գտնվել նոյնպէս գործով հետաքրքրվող մասնաւոր անձինք: 2) Վճարել անդամական տուրքը ընկերութեան դանձապահ պ. Կատարմովին իր առևտրական տան մէջ փոստային երկրորդ փողոցի վրա, Ալեքսանդրեան այգու գիմացը, թուամսովի տանը ամեն օր առաւօտան 9—12 ժամը:

Ա.Լ.ԲԱՍՆԳՐԱՊՈԼԻՑ մեզ գրում են. «Հաստատ աղբիւրներից տեղեկանում ենք, որ առաջիկա դարձանաւորին կառավարութեան թղթաւորութեամբ 25,000 պոլոզապի ցորեն սիտի բաժանվի թագաւորական ամբարներից մեր չքաւոր երկրագործներին ցանկու համար»:

Մեզ գրում են Ա.Լ.ԲԱՍՆԳՐԱՊՈԼԻՑ. «Այստեղ սարսափելի ցորեն են անում: Մեր ձերերը գոնեա այսպիսի ցուրտ ձմեռ շատ քիչ են յիշում: Թանդութիւնը անտանելի է: Մեր քաղաքը օրստօրէ չքաւորութեան կերպարանքն է ստանում: Ալիւրի պուրը վերջին ժամանակները բարձրացաւ մինչև 3 ր. 40 կ.: Հաւանական է, որ աւելի թանկանայ»:

Գ.օգիտաւ եղբայրների Ֆրանսիական ցիրկում թիֆլիսի արդէն մի քանի անգամ ներկայացրին «Գայթակղեցող դև» ֆանտաստիկան նշանախաղ—պարսիազը, որ կազմված է պ. Կրիսկուօյ պարող արտիստից: Պարսիազը կրկնվելու է շաբաթ յունվարի 19-ին:

Ա.Լ.ԲԱՍՆԳՐԱՊՈԼԻՑ մեզ հաղորդում են, որ ներկայ 1880 թուականին տեղական ընթերցարանը ստանալու է՝ Մշակ, Մեղու, Մանկավարժական թերթ, փարոս Հայաստանի, Тифл. Вѣст., Кавказъ, Русскій Курьеръ, Живописное обозрѣніе, Всем. Иллюстрація, Стрекоза, Недѣля, Свѣтъ и Тѣни и Мірской Толкѣ, Вѣстн. Евр. и Отеч. Записки: Հիմնադիր անդամները բացի միանուագ վճարած 10 րուբլուց, վճարում են նոյնքան, որքան միւս ընթերցող անդամները, այն է ամսական 30 կօպ:

Առուստուրը բոլորովին ընկաւ: Տիրացու Պետրոս տեսնելով որ ժամանակը ձանձրելով է անցկացնում, դուքանը յանձնեց տիրոջը, մնացեալ ապրանքները, որ շատ քիչ բան էր մնացել, բարձեց իր աւանակի վրա, ընկաւ դիւղերը, ցորենով, ալիւրով, ձուով... բոլորը սաղացրեց և մնաց բոլորովին անգործ:

Տիրացու Պետրոս անգործութեանից շուտով ձանձրացաւ. մտածեց և վերջապէս դարձեալ գտաւ մի սիրելի պարապմունք. առնում էր քաղաքից լուցքի, ստեղ, կոճակ, դանակ, հուլունք, ուսպոն... բաժնում էր իր բոլոր աւանակի վրա դեռ ինքն էլ վրէժ բազմում ու տանում գիւղերը սաղացնում: Տիրացու Պետրոսի ձայնը շատ քաղցր և կրթված ձայն էր: Բոլոր աւանակը թէն ոչ մի տեղ ձայնագրութիւն չէր սովորել, բայց տիրացու Պետրոս, (ճանապարհի երկարութիւնը կարճացնելու համար) երբ որ սկսում էր մի երգ կամ մի շարական ասել, ինքն էլ անմիջապէս ձայնակից էր լինում նրան և այնպէս աստիճանաբար կըլըլացնելով բարձրացնում ու ցածրացնում էր որ համարեա մաղ էր մնում թէ իր սիրովից բաւերգէ: Երբ որ երգուն էր լուում էին շունչ առնելու համար, այդ ժամանակ բոլոր աւանակի պարանոցից քաշ արած ոսկեղոյն դանդաղ ձայն էր բռնում: — Այսպէս գեղեցիկ հանդիսով ճանապարհ էր գնում տիրացու Պետրոս և իր մանրավաճառութիւնը անում:

VI.

Ամառուայ վերջին օրերից մինն էր: Ն. քաղաքը իր սովորական փոշիով քուռայնում էր անց ու դարձ անդունդին: Գիւղերից ժամը 10-ն էր: Քաղաքի չափաւորները դեռ թափառում էին փողոցներում և հանդիպողներին իրանց զուարճութեան համար կծու կծու հայցոյւնքներով վիրաւորում ու ծափ տալով հեռանում: Այս ժամանակ մի մեծ դաշինքում կարմիր սեղանի շուրջը նստած մի խումբ ուսումնականներ կամենում են մի քանի կարևոր հարցեր վճարել:

